

KÖNYV SZEMLE.

Altungarische Erzählungen. Ausgewählt und übersetzt von Robert Gragger. Berlin und Leipzig, Verlag von Walter de Gruyter & Co, 1927. 8-r. 220 l.

Ez a kötet még Gragger Róbert összeállításában és fordításában a német olvasóknak a magyar krónikák azon részleteit mutatja be, amelyek a magyarság eredetéről és legrégebb történetéről szólnak. Anonymus, Kézai Simon, a Bécsi Képes Krónika és a legendák legszebb részletei sorakoznak egymás mellé annak bizonyosságára, hogy ez az anyag a középkori elbeszélő művészet java termékéhez tartozik. A kötet, melyet Gragger Róbert tanulmánya a középkori magyar irodalomról s az egyes fejezetekhez kapcsolódó tudományos utalásai zárnak be, azzal a céllal készült, hogy a német olvasók figyelmét felhívja a Nibelung- és a hun-magyar monda kapcsolataira, valamint a két nép történeti érintkezéseinek legrégebbi fontos mozzanataira. A késő középkori szövegek gót betűt utánozva, külső kiállítása stílusosan simul a tartalmához.

Gy. L.

Czászár Elemér: *Bayer József r. t. emlékezete.* A. M. T. A. elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. Szerkeszti a főtítkár. XIX. köt. 7. sz. Budapest, M. T. A. 1926., nagy 8-ad rét, 3—56.

Az 1925. ápr. 27-iki összes ülésen áldozott Császár Elemér Bayer József emlékezetének e tanulmányával, mely beható fejtegetése az elhunyt tudós munkáinak és szinte páratlan szorgalmú tudományos munkásságának keretében életének és egyéniségének szeretettel megrajzolt képe.

Bayer József 35 éves volt, mikor a *Nemzeti játékszín történetével* megnyerte a Kisfaludy-Társaság 1886-ik évi Lukács Krisztina-jutalmát. Ez volt első munkája, mely kész tudósnak mutatta az addig teljesen ismeretlen főigazgató „tollnokot“, aki még évek múlva jutott rendes tanári álláshoz. Még nagyobb szabású második műve, *A magyar drámairodalom története*, mellyel az Akadémia Bérán-díját nyerte el 1893-ban. A teljes munka 2 hatalmas kötetben 1897-ben jelent meg. Mindkét nagy munkáját ez adatok gazdagsága és megbízhatósága jellemzik, s mindkettő kimeríthetetlen bánya a további kutatás számára. Magának Bayernek tudományos munkássága is e két művén alapszik: új adatokat kutat, újra értékkel, új nyomokra vág át. *Schiller drámái a régi magyar színpadon és irodalmunkban* c. akadémiai székfoglalója (1912.), de még inkább *Shakespeare drámái hazánkban* 1909-ben megjelent 2 kötetes munkája legértékesebb alkotásai e tekintetben.

Ilyen hatalmas terjedelmű tudományos munkásság kifejtéséhez valóban egy Bayer József kellett, akiben a tudós munkásság jellemző vonásai: a szorgalom és a kitartás, a lelkiismeretesség

és az alaposság páratlan emlékezőtehetséggel, tárgya iránt való szeretettel, hivatásában és hivatottságában való hittel párosult. Ezek tették őt tudóssá, a szó szoros értelmében azzá, mivel hiányzott belőle a művész készsége, fogyatékos volt az adatok színes feldolgozásában. Ám ez mit sem von le érdeméből: „egy hatalmas kettős épülethez, a magyar színészet és dráma történetéhez ő vetette meg a megdönthetetlen alapot, s minden további munka e két téren az ő munkásságához fog csatlakozni.“ (43. l.)

Bayer tudományos munkásságának ismertetése és értékelése Császár tudós alaposságáról, életének és egyéniségének részletes rajza Császár baráti vonzalmáról tesznek bizonyosságot. Mindkét részen pedig a művész alakító gondosságát tapasztaljuk, aki élénken és plasztikusan igyekszik élénk állítani hősét. Ezért az emlékbeszéd nemcsak tanulságos, de kellemes olvasmány is.

Dr. Kiss Ernő.

Emlékkönyvek Szinnyei József hetvenedik születésnapjára. A magyar nyelvtudomány folyó évi május 26-án meleg ünneplésben részesítette *Szinnyei Józsefet*, az Európaszerte ismert és tisztelt magyar nyelvtudóst, akinek igen fontos nagy része van abban, hoigy a mai magyar nyelvtudomány egyike nemzetközi viszonylatban is elismert tudományágainknak. Az ünnepség alkalmával *Melich János* egyetemi tanár, a Magyar Nyelvtudományi Társaság egyik alelnöke közvetlen, megleghangú, szép beszéd kíséretében nyújtotta át az ünneplott tudósnak azt a rüdkívül tartalmas, egész kötetet kitevő emlékkönyvet, mely a Magyar Nyelv dolgozó társainak, Szinnyei József tanítványainak és tisztelőinek ez alkalomra készült tudományos dolgozatait tartalmazza. Az ünnepi albumot *Melich János* gyönyörű beszéde vezeti be, melyben az ünneplott nyelvtudós mély nyomokat hagyó, nagyeredményű munkásságán tekint végig. A beszéd után *Gulyás József* összeállításában *Szinnyei József* életrajza és irodalmi munkásságának bibliográfiája következik (1874—1926). A Magyar Nyelv 3—6. számaként megjelent tartalmas emlékkönyvben olvasható sok értékes tanulmány közül a következőket emeljük ki: *Gróf Zichy István: Nyelv és őstörténet.* Tanulságosan fejtegeti azt a kérdést, hogy mennyiben felelhet meg a nyelvtudomány az őstörténet vitás kérdéseire. *Solymossy Sándor: Névmágia.* Az ősallopotú törzseknek a személynévvel kapcsolatos szokásai és gondolkozásmódja. A szók jelentésének kezdetleges fokon tapasztalható ingazodása. — *Zlinszky Aladár: A névvarázs.* — *Zolnai Béla: A nyelv és az élet.* — *Györffy István: Helyneveink gyűjtése.* Rámutatás a helynevek gyűjtésének több szempontból való nagy fontosságára. — *Sági István: Révai szófajelmélete.* Révai tanításának egyes részleteit (a névszó elsője az igével szemben, az ősi mondat névszói természet, a tárgyas igeragozásnak a birtokos személynévvel való összefüggése) bővebb anyagon s fejlettebb módszerrel az újabb kutatás is igazolja. *Gombóc Zoltán: A tövégi magánhangzók kérdéséhez.* Gazdag bizonyító anyagon alapuló fontos szabály a névszótövek kettősségének (nyilt-zárt) szabályos nyelvtörténeti fejlődéséről. — *Horger Antal: A hangrendi párhuzam.* Veláris-palatális szópárijaink keletkezésének és jelentésmegosztásának nyelvtörténeti magyarázata. — *Petz Gedeon: Szórványos mássalhangzófejlődés jövevényszavainkban.* — *Mészöly Gedeon: A Halotti Beszéd unuttei szavának magyarázata.* Unutte olyan alkotó, mint bennette. Önüttei jelentése = övéi. *Losonczi L.: Négy sz-szel bővülő v-tővű igéről.* — *Csűrű Bálint: A képzők életéből.* A

nómen actionis képzők jelentésváltozása a szavak jelentéstörténetével kapcsolatban. — *Tolnai Vilmos: Becéző nevek és nyelvújítás.* A becéző nevek keletkezésében nyilvánuló lélektani folyamat megérteti velünk a nyelvújítás hasonló alkatú, merész eredetű termékeit. — *Erdélyi Lajos: Az udvarhelymegyei székeltség és a többi magyarság nyelvi kapcsolataihoz.* — *Pápay József: Segesd és Segesvár.* Mindkét helynevrünk a *hatom* jelentésű kihalt ség szavunk továbbképzett alakja (tehát *Segesvár* = hegyes v. dombos vár). — *Bátky Zs.: Örmény, Örményes.* — *Schwartz Elemér: A vizek és helységnevek Nyugatmagyarországon.* — *Jakubovich Emil: Viska, Stojzló, Pécel.* A Péter király zsarnoksága ellen felázadt három magyar főúr neve névtörténeti megvilágításban. — *Melich János: Doboka.* A *Dob* szavunk (régii jelentése: vastag, testes) és kicsinyített alakjai: *Dobó, Doboka* mind személy, mind helynévként használatosak voltak a régiségben. A *Doboka* helynév a szlávból nem fejthető meg. Kétségtelen, hogy régi magyar személynévi eredetű. — *Eckhardt Sándor: Az emberevő magyar meséje.* A francia *ogre* kifejezés megfejtése. — *Moravcsik Gyula: Muagerisz király.* Muagerisz kutrigur király neve (= Megyer) az ősmagyarok és kutrigurok közti esetleges kapcsolatokra figyelmeztet. — *Németh Gyula: A türk népnév.* Eredetileg egy vezető törzs, majd egy egész nép, ma az egész törökség neve. Jelentése: *erő.* — *Rásonyi Nagy László: Taksony.* E név török eredetűnek bizonyítása. *Ligeti Lajos: A kitaj nép és nyelve.* A Kínától északra lakott mongolfajta kitaj nép története és nyelve. — *Zsrai Miklós: Orom.* Eredeti finn-ugor örökség -m kicsinyítő képzővel. — *Klemm Antal: A finnugor mondat őstörténete.* A finnugorságban eredetileg csak névszói állítmányú mondat szerkezet volt. Az igei-névszói és igei állítmányú szerkezet későbbi fejlemény. — *N. Sebestyén Irén: A finnugor alárendelés kérdéséhez.* Kötőszó nélküli alárendelő összetett mondatok. — *Wichmann György: Magyar igy, ügy, „fons: aqua fluvius“.* — *Becker Henrik: Az indogermán szóprók és a finnugor fokváltakozás.* — *Négyesy László: Igazításpróbák az O-magyar Mária-siralomhoz.* — *Horváth János: Jámbikus sorfaj középkori verseinkben.* — *Trócsányi Zoltán: A magyar nyelv Biedermeier korszaka.* Kazinczy, Kölcsey, Szemere Pál, Bajza stb. kora. — *Szinnyei Ferenc: Novelláink stílusa hetvenhét évvel ezelőtt.* — *Túri Mészáros István: Petőfi-magyarázat.* — *Zolnai Gyula: Szükségtelen és hibás szó módosítások.* Az -ási, -ési képzős kifejezésmódtól helytelenül óvakodik némely hirlap. *Becsületsértési ügy, kiválási szándék* stb. helyett *hiba becsületsértő ügy, kiváló szándék.* Hibás óvatosság *állítólag, látszólag* helyett *állítván, látszóan.* — *Mágocsy-Dietz Sándor: Tenyésztés, termelés, termelés.* — *Szilády Zoltán: Természettudományi műnyelvünk fejlesztéséhez.* — *Baranvai Zoltán: Francia eredetű széppróza-fordításaink a XVIII. sz.-ban.* Bibliográfiai vázlat. — *Viszota Gyula: Széchenyi jellemzése 1828-ban.* Steinbach Ferenc titkos jelentése Széchenyiről. — *Hóman Bálint: Szent István megkoronázásának időpontja.* Az 1000. év dec. 25-től 1001. január 1-ig zajlottak le a koronázási ünnepségek. — *Balogh József: Szent István király, a hékéfejedelem.* Adalék az *Intelmek* terminológiájához. — *Pav Károly: Vitéz Kádár István éneke.* A históriás ének történeti háttéréhez. — *Pintér Jenő: Egy régi magyar verses elbeszélés hősről.* Vida György tordai hadnagy tréfái. — *Ligeti Lajos: A kazár írás és a magyar rovásírás.*

Az *Ungarische Jahrbücher* f. évi 2. füzetét szintén *Szinnyei József* 70-ik születési évfordulójának ünneplésére szentelte. A vas-kos. tartalmas füzet bevezető cikkét *Setälä Emil* a nagyhirű finn nyelvtudós írta a *70 éves Szinnyei Józsefről*, összefoglaló jellemzését adván *Szinnyei nyelvtudományi munkásságának.* A többi

dolgozatok közül kiemeljük *Jokl Norbert* érdekes tanulmányát: *Az albán szókincs magyar elemei*. A következő fogalomkörökből történtek kölcsönzések: 1. Család, állam, társadalom, szellemi élet; 2. lakás, öltözet; 3. hadászat. A kölcsönzés természetesen nem közvetlen volt. A magyar kultúrjavak, illetve nevek közvetítésében a legfőbb szerepe természetesen a szerb-horvát népnek és nyelvnek van. A szerb-horvát mellett azonban közvetítő szerepe volt még a töröknek, románnak, bolgárnak és németnek is. Külön művelődéstörténeti érdekessége van annak, hogy különösen a magyar jogi intézmények és műszavak terén nagy a szerb-horvátoktól közvetített kölcsönzés, még pedig elég korán: a török világ előtt. — *Moór Elemér: Egy magyar halászó készülék*. Szerző a szégye szó magyarázata kapcsán arra az eredményre jut, hogy a magyar halászat álló (nem hordozható) készülékei nem finnugor, hanem szláv eredetűek s valószínűleg tartja, hogy őseink e készülékeket azon tiszavidéki szlávoktól tanulták el, akik a mai szerbvel több közösséget mutató nyelvjárást beszéltek. — *Wichmann a magyar berek és bodor szókat votják megfelelőikkel veti össze*. — Magyar vonatkozású cikk még a következő kettő: *Fellner Frigyes: Magyarország nemzetgazdasági fejlődése I. Ferenc József alkotmányos uralkodása alatt*. — *Sinz József: Magyarország szanálása*. A tartalmas füzetet rendkívül gazdag folyóirat- és könyvszemle zárja be.

Csűry B.

Magyar Népballadák. Bevezetéssel és jegyzetekkel kiadta Gragger Róbert. Budapest, a Magyar Irodalmi Társaság kiadása, 1927. 8-r. 212 l. (A Napkelet Könyvtára 19. sz.)

Gragger Róbert a múlt évben H. Lüdecke fordításában és értekes bevezető tanulmánnyal németül kiadta azokat a magyar balladákat, amelyek a világirodalom e nemű legszebb alkotásai közé tartoznak. A fent leírt kötet egy másik irányú befejezetlen tervnek a megvalósítása. Ez 41 magyar népballada szövegét közli tudományos utaló jegyzetekkel. Sorrendben elől vannak a valamenynyire történeti vonatkozású balladák, azután a megállapíthatóan régi, majd a vidám tárgyú balladák következnek, végül az újabbban keletkezettek. A szövegben csak a köznyelvtől nagyon eltérő tájszólás van átírva. Jegyzetei a német kiadás, valamint a Magyar Népköltési Gyűjtemény és az Ethnographia magyarázatai alapján készültek. A kiadás tekintettel volt a tanulóifjúságra is s ezért néhány különben érdemes és jelentősebb balladát mellőzött. Bevezető tanulmánya a népballadának egészen új szempontu magyarázata (L. ugyanezt részletesebben a Budapesti Szemle 1927. 207. kötetében). A ballada gyökereit vizsgálva, arra az eredményre jut, hogy egyik forrása a táncdalocska, a másik az egyházi ének, a liturgikus dráma, a misztériumjáték, amelyből a dráma fejlődése is kiindult. Egy másik gyökere aztán a Spielmann-költészetből számta leginkább az anyagát és formuláit. A magyar népballada zenei és formai elemeiből aztán arra következtet, hogy népballadánk egyik főtípusa a táncballada, a szöveg pedig többnyire libretto-jellegű.

Ezt az érdemes és hiánypótló kötetet a Napkelet írói korán eltávozott kedves társunk, Gragger Róbert emlékének ajánlják. A kiadást a szerző hagyatékából *Gálos Rezső* gondozta, kegyeletesen és nagy szakértelemmel.

Dr. György Lajos.

Julius Moravcsik, Attila Tod in Geschichte und Sage. Sonderabdruck aus dem Körösi-Csoma-Archivum, II. 1—2. Budapest. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1926.

Dr. Moravcsik Gyula budapesti egyetemi m. és Eötvös-kollegiumi tanár, a magyar bizánciológiának ma egyik legkiválóbb művelője, Tanulmányai mind szélesebb körben ölelik fel első sorban az ősmagyar mondakör sokat vitatott kérdéseit. A magyar mondakör labirintusában tiszta képet nyerni is nehéz feladat, újat adni pedig csak a virágirodalmi összes források felhasználásával kísérelhető meg. E bonyolult kérdések tisztázására kiváló filológiai képzettség és tíz nyelvnek tökéletes ismerete képesítik Moravcsikot. Nem nagy terjedelmű, de nagy értékű tanulmányaiban olyan szerű munkát végez a magyar ősmonda területén, mint amilyent a korán elhunyt Katona Lajos fejtett ki a középkori legendák folklorisztikus oknyomozásában. *A magyar csodaszarvas regéje, Szent László leánya és a bizánci Pantokrator-Monostor, a Heléna és Faust-jelenet történeti kerete* stb. című tanulmányok után a fenti munkájában az Attila halála körül szövődött legendás légkörből említi ki a történeti magot. Az eddigi eredményeken túl megy. Mindenütt az eredeti kútfők alapján dolgozik.

Ismeretes, hogy Attila halála a nagy hűn birodalom váratlan összeomlását jelentette. Hogy mit jelentett e tragikus összeomlás Európa számára, abból a fellelékezésből sejthetjük, mely a krónikásokból még századok múlva is kiérezhető. A nagy veszedelem, amely nemcsak a Nyugatot, hanem az itáliai félszigetet, sőt a bizánci hatalmas birodalmat is fenyegette, egy éjszaka megszűnt. De éppen ebből, az Istenostorától való nagy rétegésből érthető, hogy az emberek nem tudják elhinni, mint hozhatta meg számukra a szabadulást egy éjszaka. Keresik a váratlan halál kulisszamegetti rugóit. Megindul a bizánci pletyka s a történeti részt olhomályosító legendás hagyomány mindinkább előtérbe kerül. Természetes, hogy a krónikások sem tudnak szabadulni ez utóbbi alól, sőt pszichológiailag érthető, hogy nemzeti érzéseik alapján krónikáikban mind nagyobb tért nyer a mese, mert hiszen ezzel részt követelnek népük számára a veszedelem elhárításában. Így alakul ki, századok hosszú sorain át a fantáziát kinemelő, szegényes történeti valóság rovására az Attila halálát oly sok változatban ismerő hagyomány.

Abban az összes kútfők megegyeznek, hogy Attila 453-ban itáliai hadjáratából térve vissza, a Duna-Tisza közötti táborban halt meg és hogy halálának oka vérömlés volt, mely nászéjszakáján lepte meg. Arra nézve azonban, hogy mi okozta e vérömlést, két fő irány különböztethető meg: természetes halál és mesterséges halál. Az erőszakos halálra ismét két véleményt őriznek a krónikások. Egyesek Attila testőrért gyanúsítják a gyilkossággal, mások a menyasszonyt. A német hősmonda pedig egyenesen a német eredetű menyasszony hazafias bosszújának tünteti fel Istenostorának meggyilkolását.

Moravcsik lépésről-lépésre vezeti vissza az egyes forrásokat a megelőzőkre. A filológiai szöveg tanulmány és az oknyomozó történetírás minden eszközt értékesíti, hogy a krónikák láncszemű összefüggését kimutassa. A sok mellékhatás lenyesegetésével eljut az ősforráshoz, Priskoszhoz, II. Theodoziosz görög császárnak Attila udvarába küldött követéhez, ki Jordanesen keresztül közvetíti a vérömlésnek történeti igazságként elfogadható feljegyzését a középkori krónikásokkal és a későbbi nyugati történetírókkal. Kimutatja azonban, hogy az erőszakos halált feltűnítő sokféle beállítás is, mely a mondai részbe tartozik, igen messzire nyúlik vissza, talán az Attila halálát közvetlen követő

bizánci fecsegésre, de minden esetre még a Kr. utáni VI. század közepére, amikor a syriai Malalas már említi világkrónikájában az orgyilkosság gondolatát. Feljegyzi ugyanis, hogy Attilát akkor érte a vérömlés, midőn egy éjszakát egy hún leánnyal töltött és később e leányt vádolták Attila halálával.

Ez a mondai csira terebélyes fává nőtt, közvetlen a mellette sudárzó történeti törzs rovására. A nyestetlen ágak keresztül-kasul nőttek s magukkal rántva a két törzset, azokat oly szorosra kapcsolták össze, hogy már egymás nedvét szívták. Pár száz ág lenyeseése után Moravesik a rostok szálain haladva elkülönítette a két törzset s eljutott a gyökerekhez. A történeti igazság szerint Attilát orrvérzés ölte meg.

Dr. Kántor Lajos.

Dr. Karácsonyi János: *A székely helynevek és a politika.* Lugoj-Lugos, Husvéth és Hoffer könyvnyomdája, 1927. 8-r. 15 l. (Különlenyomat a „Magyar Kisebbség“-ből.)

Jorga egy ízben azt állította, hogy a székelyek tulajdonképpen elmagyarosított románok. Erre Udvarhely megyében pályadíjat is tűztek ki annak kitalálására, hogyan kellene a székelyeket visszaramánosítani. E mozgalom egyik szomorú jele Sabin *Operanu* 37 lapra terjedő és térképpel is felszerelt következő füzete: *Contribuțiuni la toponimia din finutul Săcuilor. Cluj 1926*, amely azt a tételt akarja bizonyítani, hogy a Székelyföld helynevei különböző elemekből állanak ugyan, de a legrégebb és a legszámosabb köztük a román elem. Százzámra megy azon helynevek száma, amelyeket így tölünk elrekvirál. Ezt a gazdag eredményt a szerző úgy érte el, hogy tudománytalanul dolgozott a módszer-tani eljárás alapelemeit sem véve figyelembe, adatait zavaros forrásokból hordta össze, félreért és félremagyaráz szándékosan és szándéktalanul, tudatosan és tudománytalanul, úgy, ahogy célja és a politikai tendencia megköveteli. Állításait Karácsonyi János a fenti füzetében fölényesen dönti halomra. Azt is megkérdezi a szerzőtől, hogy tulajdonképpen kiket akart megtéveszteni? A szászokat és a magyarokat nem lehet, a regátiakat és a külföldieket félrevezetni legalább is nem szép dolog. Karácsonyi János önére-zeteesen és bátran utasítja vissza ezt az eljárást, mert az eltitkolás, félremagyarázás, megtévesztés lehetnek sűrűn használt eszközök a politikában, de semmi esetre sem jők a tudomány terén. Nihil est absconditum, quod non revelabitur.

Gy. L.

Magyar-amerikai kapcsolatok. (Székfoglaló értekezés.) Irta: *Pivány Jenő.* Kiadja a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest. 1926.

A maroknyi magyarság a világ nagy anyagi és szellemi mozgalmait iránt mindig érdeklődést tanusított. A mozgalmakat figyelemmel kísérte, a közvéleménnyel ismertette és törekedett a mozgalmak fejlődésére befolyást gyakorolni.

Ezt figyeljük meg a középkorból az újkorba átvezető mind a három nagy mozgalomnál. A két szelleminél: a humanizmusnál és a reformációnál és a nagy anyagi átalakulásnál: az újvilág felfedezésénél.

A magyarságnak az utóbbival való kapcsolatait ismerteti

meg velünk ez az értekezés. A tudós szerző rengeteg munkával, amerikai, angol, magyar forrásoknak felkutatásával és saját, hasonló tárgyú dolgozatainak felhasználásával 6 fejezetben adja a magyar-amerikai kapcsolatokat. A teljesség céljából és érdekességként az első fejezetnek olyan címet ad, amely az érdeklődést a legnagyobb mértékben magára vonja: Columbus előtti kapcsolatok. Némi csalódás lép fel a fejezet elolvasása után, amelyben a szerző valószínűséggel kimutatja, hogy az 1000. év körül a sejtett újvilágba vezetett Leif-féle normann expedíció egyik Tyrker-Török nevű tagja magyar volt. A második fejezetben a szerző az első angol gyarmatosítás nehéz és borzalmas időszakához kísér vissza bennünket. A gyarmatszerzés céljából vezetett II. expedíciónál egy magyar embernek: Stephanus Parmenius Budaeusnak azt a kiváló szerepet juttatják, hogy a vállalkozás eseményeit ragyogó tollal örökítse meg. A gyarmatosítások korából kihalászható egyik elszigetelt kapcsolat ismertetése után szerzőnek egyre több anyaga van és azt Az amerikai forradalom, Az amerikai forradalomtól a magyar forradalomig, A Kossuth-korszak, Az amerikai polgárháború című fejezetekben ismerteti. Büszke önérettel szemléljük, hogy magyar misszionáriusok, magyar tudósok (Böloni Farkas Sándor, Nagy Károly, Ludwigh Sámuel, Haraszthy Ágoston stb.) és fontos szerephez juttatott magyar katonatisztek hogyan vesznek részt Amerika területeinek feltérésében, az Unió megalakításában és az Unió felbomlásának megakadályozásában. Az értékes értekezés elolvasása sok tanúsággal jár és önérettet emel. Szép volna, ha angol nyelven Amerikában is olvashatnák.

Dr. Patay József.

Jelentés Debrecen szabad királyi város múzeumának és közművelődési könyvtárának 1906. évi működéséről. Összeállította: *Zoltai Lajos*. Képekkel és a debrecen-látóképi bronzkincs leírásával. Debrecen szab. kir. város és a tiszántúli református egyházkerület könyvnyomda vállalata. 1927. 37. l. 3. mell. Debrecen szab. kir. város múzeumának kiadványa. XXI.

Nagy örömmel kell megállapítanunk, hogy az a céltudatos munka, amelyet dr. Zoltai Lajos, Debrecen város múzeumának igazgatója alig két évtizeden át végzett, rövid idő múlva méltóan fog betetőződni: nagy, új múzeumi épületbe költözködnék át. Az a lelkesedés és ügyszereget, amelyet ez alkalommal dr. Zoltai, dr. Csürös, dr. Hóman és az összes többiek mind kifejtettek, s az az akaraterő és szervezethez, amellyel meg is valósították, minden időben dicsősége fog maradni Debrecennek s iskolai példája a múzeum alkotásnak. sőt a különben nagyon fejlett magyar múzeumi életnek is igen jelentős előre törését is jelzi egyúttal. Az építésnek, berendezkedésnek beható tanulságos megbeszélését annak teljes elkészülte utánra hagyva, a múzeum gyarapodásából első sorban Sőregi János segédőr által kiásott hajduböszörményi ordi pusztai honfoglaláskori magyar vitéz sírját kell kiemelni. A csontváz és a felszerelés teljes. Mint lovastemetkezés azonban nem teljes, mert a balláb tövének csak a lólábszár csontokra tett ló koponya feküdt, miért is én e sírt valamivel későbbre 950–1050 közötti századba osztanám be. Ugyancsak Sőregi folytatta az ondódi húnnavar temető feltérását. A mostani 32 sírral 56-ra emelkedett a feltárt sírok száma. A temetkezések általában a megcsokottan szegények. Pontosan megfigyelt voltuk miatt azonban mégis különösen becsesek s méltóan sorakoznak Zoltainak a debrecenvidéki többi ásatai mellé. A Debrecen látóképi bronzleletet

Zoltai ismerteti: Röviden ugyan, de minden részletre kiterjedően tájékoztat bennünket ennek a Kr. sz. e. XII—XI. századokban földbe elrejtett darabjairól, amely egyébként a múzeum többi bronzleleteivel együtt méltán keltette fel az angol szakirodalom figyelmét is. A múzeum mindaz öt osztályában úgy számban, mint értékben igen figyelemreméltó a gyarapodás, amit mindenesetben részben a város aldozatkész vezetőségének, másrészt Zoltai ama ernyedetlen kitartásának köszönhető, amellyel a múzeum és a nagyközönség között (beleértve úgy a műveltebb osztályokat, mint a föld népet) a legszorosabb kapcsolatot teremtetta meg és tartja fenn szünet nélkül. A múzeum-látogatók, az ajándékozók nagy száma is szépen bizonyítja azt. — A közművelődési könyvtár — dr. Ecsedi István igazgató szerint — 1008 művel (1112 kötetben) gyarapodott. Használatának a statisztikája már kevésbé kielégítő; helyi és otthoni használatra csak 66.072 művet (73.847 kötetben) kölcsönöztek ki. Debrecen népességéhez viszonyítva nagyon kevés. Ámde Debrecennek nem ez egyedüli, sőt még nem is a legnagyobb könyvtára. Az egyes jelentéseket — nagyon ügyesen német kivonatban is közölték.

Ferenczi Sándor.

—————

M. J. Savage: *A kereszténység fejlődéstörténete.* Ford.: Kovács Lajos. Székelyudvarhely, 1927. Ára ?

Liberális vallási felfogás és abszolút elfogulatlanság legjellemzőbb tulajdonságai a szerzőnek. És hit az emberiség vallási és tudományos előhaladási lehetőségében. Az unitárius felekezet kebelében élt, de nem elfogult iránta. Meglátja a katolicizmus nagy történelmi nevelő és fegyelmező erejét; valamint a protestantizmus hibáit, tévedéseit és gyöngeségeit is. Keresztény, de nem tudja szabatosan megmondani és körülhatárolni, miért. A kereszténység előtte nem pótolhatatlan érték s el tud képzelni olyan időt, midőn a világra nézve feleslegessé lesz, mert a világ jobb lett. Mint történelmi érték, kiküszöbölődik s helyét nagyobb, magaszosabb, nagyszerűbb dolgok foglalják el.

Savage newyorki unitárius lelkész volt. Számos vallásos és egyházi művet írt. E könyve tartalma sorozatos előadások, melyeket szabadon, írás nélkül tartott, neje gyorsírással leírt, ő gondosan felülvizsgált és kinyomatott. Az értekezések e készítési módja érzik is a cikkeken, melyeknek közvetlen hangja közelfér a hallgatóság figyelméhez s az olvasó lelkéhez. Mondanivalóit fölényes biztossággal foglalja össze s nem halmaz össze neveket és évszámokat, csupán az emlékezetet terhelő adatokat. A vallástudomány mai színvonalán áll anélkül, hogy nagyképüsködő tudós ballasztot cipelne magával. A legnehezebb kérdéseket, a legbonyolultabb problémákat könnyen fogja meg és hallgatóságát sohasem fárasztja ki. Tiszta látását nem zavarják és homályosítják történelmi elfogultságok. Nem feladatunk a könyv tartalmát ismertetni. Általában csak annyit mondunk, hogy a keresztény vallás fejlődésének történelméről grandiózus és biztos vonásokkal megfestett képet kap az, aki elolvassa e könyvet.

A fordító jól választott, mikor a gazdag angol irodalomból ezt a könyvet választotta ki lefordításra. A fordítás munkájáról is csak jót mondhatunk. Seholsem érzik semmi idegen íz a gondolat kifejezésén. Mintha magyar főben született, magyar mondatokba formálódott gondolatok sorakoznának egymás után. A fordítás sikerét elősegíti az is, hogy az eredeti előadások is egy ki-

tünő stilisztá és előadó könnyedén és kellemesen folyó mondatain épülnek. A fordító elismerést érdemel e munkájáért, mellyel hézagot pótol irodalmunkban.

g. k.

N. Drăganu: *Mihail Halici. Contribuție la istorie culturală românească din sec. XVII. Cluj, 1926. 86. p. (Extras din Dacoromânie. IV.)*

Drăganu Miklós, a kolozsvári egyetemen a román irodalom egyik tanára, a román tudományos akadémia tagja, a magyar-román nyelvi és irodalmi kapcsolatok régi és kitaró munkássága művelője ebben a tanulmányban Halits Mihály életét és működését ismerteti.

Halits (Halicus, Halicz, Halitz) 1643. okt. 19-én született Karánsebesen; tanult Karánsebesen, Hátszegen, Szebenben, Enyeden. Rectora volt a szászvárosi ref. iskolának, 1774 végén külföldre, németországi egyetemekre megy tanulmányozni. Nem sokára nyoma vész. Külföldön hall-e meg, vagy itthon, mindkettő lehetséges.

Szerző hőse életrajzát, kinek idáig jóformán csak a nevét ismertük, mint egyrészt a Páriz Pápaihoz írt román szövegű vers szerzőjét és másfelől a szászvárosi iskola rektorát, főleg saját kutatásai alapján állította össze. Felhasználta Halits végrendeletét a szászvárosi ref. Kún-kollégium levéltárából s ugyancsak ennek a könyvtárából a Kereszturi Pál *Csecsemő kereszttyénjének* azt a példáját, amelyik a Halitz hagyatékából került oda s amelyikben hősiünk atyjának néhány becses életrajzi feljegyzése mellett magának Halitsnak egy egész sereg latin és magyar nyelven írt verse olvasható sajátkezű írásban. A személyes kutatás adatait aztán szerzőnk lehetőleg teljes életrajzzá foglalja össze olyan gazdag és széleskörű történeti és philologiai ismeretkészlet igazoló és bizonyító felhasználásával, amelyik legteljesebb elismerést érdemel. Egyáltalán az egész tanulmány olyan nagy philologiai apparatussal készült s néha a főtémával alig-alig kapcsolatos dolgok is olyan részletes tárgyalásban részesülnek, hogy első percben sajnáljuk a ráfordított nagy tudományos munkát, amellyel nincs arányban a tárgy jelentősége és az elért eredmény. S egy pár évtized múlva egyenes hibáztatnunk kellene (remélhetőleg) azt, amit ma még köszönettel fogadunk és olvasunk. Ma ugyanis a magyar-román philologiai kapcsolatok megállapítása és rendszeres feldolgozása tekintetében csak a kezdetnél vagyunk. Ezért a felvett témával kevésbé szoros kapcsolatban álló magyar-román irodalmi érintkezések tárgyalása is érdekes, az újdonság erejével hat és további philologiai kutatásra ösztönöz. Ezen a téren Drăganu már nagyon érdemes munkát végzett kivált a XVI–XVII. századra vonatkozólag, egyetemi előadásaiban is foglalkozik a magyar-román kapcsolatokkal. S miután jól ismeri a magyar irodalom történetét is, nem habozom kifejezni azt a reményemet, hogy a magyar-román philologiai kapcsolatok első rendszeres és összefoglaló monográfiáját ő fogja megírni.

De hát mivel érdemelte ki Halits Mihály ezt a nagy tudós érdeklődést? A magyar philológiát, az említett művelődéstörténeti adatokon túl, annyiban érdekli Halits, hogy Páriz Pápainak barátja, tanuló társa volt, és az említett könyv feljegyzései után előforduló magyar szövegű „versgyakorlatai”. Ezeknek ismét csak művelődéstörténeti jelentősége van, költői értéke nincs. (Alkalmadtán közölni fogom őket). Az erdélyi német (szász) philologia figyelmét is megérdemli, mert barátja volt Frankenstein

Frank Bálintnak, a XVII. sz. egyik jelentékeny szász vezéremberének. Kétségtelen azonban, hogy főleg a románokra nézve a legerdekesebb Halits személyisége. Családja román eredetű volt, de már a nagyszülőkben elmagyarosodott. Az unoka, bár egy kétségtelenül magyar scholának rectora (tanulója) volt s bár tole egyeb román szövegű feljegyzés nem maradt, mint említett üdvözlő ódája, magát megis nobilis *Romanus*nak írja, noha vagyonának fő s könyveinek ügyszólván egyetlen örökösévé a szászvárosi magyar iskolát tette meg. Az igazi, fajközi transilvanizmus tipikus alakja. Különös fontosságot nyer Halits a román philológiában akkor, ha teljesen beigazolódik Drăganu ama feltevése, hogy Halits a szerzője annak a *Dictionarium Valachico-Latini*nek, amelyet idáig Harden a *Lugosi*, Crețu pedig a *Karánsebesi Névtelennek* tulajdonított. Drăganu felteszi a feltevést rengeteg érvvel támogatja, de maga is érzi, ki is jelenti, hogy a bizonyosságig még *ptuteste o mică umbră de îndoietă*. Talán nem is olyan kicsi a kétség, mint ahogy a szerző gondolja. A magyar philologia szempontjából nagyon értékes a feltevés bizonyításából az a kimerítő rész, amelyikben Drăganu kimutatja a Páriz Pápai szótárának hatását a román szótáriradalomra. Ennek a résznek önálló kidolgozása s közreadása alapvető munka volna. Így is jelentékeny szolgálatot tehet a magyar nyelvészeknek is.

Ha részletekben gyakran kedvünk volna is vitatkozni a kiváló szerzővel, az a mű egészének értékét nem csökkenti. Néhány megjegyzést még se hallgathatunk el. Ilyenek St. Katona név mellől hiányzik Geleji (77 l.); nem magyar olvasó talán inkább a XVIII. sz. történetírójára gondol. A 74. l. 4 jegyzete vagy elmaradhatott volna, vagy a különben szintén be nem bizonyított horvát eredet hagyományát is fel kellett volna említeni. A 80. l. 2. sz. jegyzetében a nyilvánvalóan román családnevekről szóló rész (az *In aest tablou-tól* kezdve a *Dar* szóig) így általánosságban odavetve legalább is vitás. A szászvárosi *schola* már akkor olyan fokon állott, hogy annak a románban nem *școala*, hanem *liceu* felel meg. A Halits versgyakorlatainak ismertetésében (93. l.) azt mondja szerzőnk, hogy a *materia carminis* és az elaboratio eius után később *nemzeti* versek is járulnak: *Rythmi sau versus Germanici pentru Sași și Hungarici pentru Unguri și Români*. Tény az, hogy Halits füzetében a 38–83. sz. verseknél a latin szöveg után ott van a magyar vers is. Ebből azonban még nem lehet arra következtetni, hogy az iskolai módszer általában az lett volna, hogy a latin elaboratiót a német anyanyelvűeknél követhette vagy követni szokta a théma német nyelvű s a magyar anyanyelvűeknél a magyar kidolgozás. Felfogásom szerint az eféle verselés általában nem iskolai foglalkozás volt, a tanterven kívül esett (*Musa domni canebat*). De ha a latin szöveg megszerkesztése iskolai munka is volt (amit megengedek), a német és magyar verselés nem. Azért nem, mert a magyar nyelv iskolai tárgyja csak a XIX. sz. végén lépett elő s rendes tárggyul csak az 1806-diki Ratio educationis jelölte ki, de tannyelvül még ez is a latint hagyta meg. Abból, hogy Halits néha magyarul is megszerkeszti a themát, nem lehet általános gyakorlatra következtetni. Halits a magyar verselést magán kedvtelésből űzte otthon, olykor-olykor. Az anyanyelven verselést (94. l.), luteranusnak német s a kálvinistának magyar verselésben gyakoroltatását az iskolában az akkori rendszer nem ismerte. A magyar költészeti próbák a XVIII. sz. végén az önképző körökben kezdődnek. A magyar nyelv harmonikus nyelv volt ugyan már akkor is, de — sajnos — csak a templomban és az elemi oktatás fokán. Az iskolában tiltott volt. Signumot, azinust kapott, aki magyarul beszélt a latin helyett. S mert Halits otthon magyarul is verselgetett, nem lehet állítani, hogy a szászok verselgetek németül. A szá-

szok is hivatalosan csak latinul verseltek, otthon, magánúton verselhettek ők is anyanyelvükön is, mint Halits is tette; a románok is verselhettek otthon románul, mert az anyanyelven verselés az iskolába bevezetve nem volt ugyan, de eltűntva sem, politikai és vallási okokból, ahogy Drăganu írja. (I. l.) A 121—22. l. olvasható 6-ik érvnek nincs bizonyító ereje. Ugyanott a lap alján említve van a Volf tanítása, hogy a velencei olaszoktól tanulta meg a magyar az írást, holott most Melich megállapítását fogadja el a nyelvtudomány: pannoniai szlávoktól. (Melich I. Szláv jövevényszavaink. NyK. 1903—4.)

Általában véve a tanulmány igazi tudós munka, amelyet a legnagyobb elismerés illet meg s amely a tudományos életnek nyeresége.

Dr. Kristóf György.

Studi Rumeni publicati a cura della sezione rumena dell' Instituto per l'Europa Orientale. Direttore: Prof. Carlo Tagliavini della R. Università di Bologna. Volume primo. Roma 1927. 164. l.

A római Keleteurópai Intézet román osztályának félévenként megjelenő tudományos folyóiratát jelzi a fenti cím. Előfizetési ára évenként 12 lira; egyes szám ára 8 lira. Az említett intézet kiadásában jelenik meg még a következő három folyóirat is: *L'Europa Orientale* kéthavonként 96 l. terjedelemmel, történelmi politikai és társadalomtudományi tartalommal. Előfizetési ára számonként 5, egész évre 25 lira. Az Intézet szláv osztályának a közlönye a háromhavonként megjelenő *Rivista di Letterature Slave*. A legalább 150 l.-os füzeteket Ettora Lo Gatto szerkeszti; előfizetési áruk 8, illetőleg 30 lira. A finn-ugor-balti osztály kiadványa a félévenként (P. E. Pavolini szerkesztésében) legalább 100 l.-nyi terjedelemmel megjelenő *Studi Ugro-Finno-Baltici*, amelynek az előfizetési ára 6, illetőleg 10 lira. A négy folyóirat együttes évi előfizetési ára csak 50 lira, ami egyszersmind az Intézet tagsági jogát is jelenti s egyben 40%-os kedvezményt az Intézet összes kiadványaira. De még ezzel sincs kimerítve az így elnyerhető kedvezmények sora, mert az évi 50 lírás összelőfizetés azt is jelenti még ezenkívül, hogy az Intézet autonóm osztályának, az *Istituto bizantino e nevellico*-nak évenként (S. G. Mercati szerkesztésében) megjelenő kötetét („Studi Bizantini e Nevellici“) szintén ingyen kapják az illetők. Az intézeti tagsági díj különben évi 12 lira. Azok a tagok, akik ezenkívül évenként még 100 lírát fizetnek, azok ingyen kapják az Intézet összes kiadványait s a *L'Europa Orientale* folyóiratot.

Ezek 4 sorozatban jelennek meg: irodalom-művészet-bölcselet; politika-történelem-gazdaságtan; bibliográfiák; alaptörvények (a román, lengyel, cseh-szlávok, lett, litván alkotmány; a lengyel és litván állammal kötött konkordátum, stb.). Messzire vezetnek a négy sorozatnak eddig megjelent s egy teljes nyomtatott oldalra menő terjedelmű (600, 950 stb. lap terjedelmű) köteteit csak cím szerint is felsorolni. Mostoha könyvtermelési lehetőségeink közepette szent irigységgel s csaknem kábultan látjuk ezt a nagy anyagi tőkercerőt!

A *Studi Rumeni* szerkesztője a fiatal Tagliavini, Trombetti kiváló tanítványa. Tagliavini ma a román irodalom és nyelvészeti kérdések legkiválóbb olasz kutatója, egy nagyon jó olasz nyelvű román nyelvtan és anthologia szerzője.

Az előszóban (1—13. l.) Tagliavini tájékoztat a folyóirat céljáról, feladatairól, a román nyelvészeti, irodalmi és művelődés

történeti kutatások legújabb eredményeiről s általában az egész román szellemi életnek Itáliával való kapcsolatairól. Sok érdekes megjegyzés és terjedelmes, kimerítő bibliográfiai anyag egybehordásával állítja be a román irodalmi, nyelvészeti s általában az egész román szellemi élet problémáit az általános romanisztika keretei közé. Rámutatva arra, hogy a román nyelv és szellemi élet kutatóira mennyi nehézség vár (pld. a szláv, magyar, albán stb. nyelvészettel is tisztába kell lenniök), nyomatékosan emeli ki: „A mio avviso l'ungherese e una delle lingue piu necessarrie per i rumenisti“ (Véleményem szerint a rumenisták számára a magyar a legszükségesebb nyelvek egyike, 5. l., 3. jegyzet).

A 6. l-on a „propaganda protestante e calvinista“ helyett jobb lett volna ... lutherana e calvinista ..., hiszen a kálvinista csak egyik köre a protestans fogalomnak.

A 11. oldal alján azt olvassuk, hogy a román fejedelemségekben az olasz hatás egyik közvetítői a misszionáriusok voltak, akik „kevés kivétellel mind olaszok voltak.“ Ezt így még 1620. utánról sem mondhatjuk (amikor az olasz minoriták missziós tevékenységébe utalta a Szentszék Moldvát), annál kevésbbé 1620. előtről, amikor bizony a magyar ferencesek csaknem egyedül pasztorálták a vajdaságok katholicusait.

A dákó-román „venetic“ szó kialakulására a közép-görög $\nu\epsilon\tau\iota\kappa\omicron\varsigma$ mellett alighanem hatott a magyar „vendég“ is, különben (mint az arománban) „vin-“, stb. lett volna belőle a román hangtörvények szerint.

A 14–19. l. a közben elhalt Párvan Vazul emelkedett gondolatait hozza „A világ történelmi concepciójáról“ (La concezione storica del mondo). Párvan (1883–1927) korai halála nagy veszteséget jelent a román tudományos életre, amelynek Párvan legkiválóbb régésze és történethölceselője volt. Az utóbbi években magyarul is megtanult annyira, hogy figyelemmel kísérhette és felhasználhatta a magyar régészeti irodalom gazdag termékeit is.

Bartoli M., a torinói egyetem jeles romanistája „A román nyelv nyilvánvaló egyéniségéről“ (La spiccata individualità della lingua romena, 20–34. l.) értekezi. Úgyesen kiválasztott szavak, szópárok és ternők sorsát és számbeli arányait mutatja ki az egyes román nyelvekben (illetőleg nyelvcsoportokban: Iberia, Gallia, Italia, Dacia) s úgy szólván matematikai módszerrel és nyelvészeti szillogizmusokkal fejti ki a tételét.

Ramiro Ortiz, a bukaresti egyetem olasz nyelv és irodalom tanára, a „Román Középkorról“ (Medioevo Rumeno 35–64 l.) értekezik. Tanulmányát még folytatni fogja s így észrevételeinket érdemileg majd a tanulmány teljes megjelenése után tesszük meg. Fő gondolatai: a román szellemi élet mintegy 1700. tájáig a középkor jegyében áll, mert a görög-keleti államvallás elzárta tőle a latin-katholikus fejlődési lehetőségeket, el a renaissance, fefrissítő áramlatát. A Curtia de Arges nevű városkában az utóbbi években felfedezett román fejedelmi sírokban talált nyugati eredere (velencei, német stb.) valló ékszerek, ruhák, esattok stb. alapján azonban már a XIV. sz.-ban is lát élénk kapcsolatot a nyugati és a román művelődés között (Az említett leletek tanulmányozására külön és elsősorban is hivatottnak tartom a magyar történelem, művelődés-történet stb. művelőit, mivel nemcsak a lilium, hanem több más jel is Anjou hatásra val). Ortiz különben kifejezetten elismeri, hogy a havasalföldi udvari élet berendezése, a bojárság ruházata stb. magyar hatás alatt fejlődött ki; Moldvára hasonló értelemben a lengyel hatást emeli ki. A magyar történelem részletesebb ismerete alapján azonban kevésbbé találná meglepőnek a magyar történelem XII. századát s III. Bélának a francia királyi családdal

való rokonai és művelődési kapcsolatait tekintetbe véve, pontosabban látná III. Béla uralkodásának igazi értelmét. (49. l.) Károly Róbertet nem nevezni ismétetlen is gyengénk. 51. l.) Különben a tanulmány a számbajöhető román bibliográfiai anyag bőséges felhasználásával és idézésével készült. Mihnea Turcul (v. Turcutil) 1585-ben nem halt meg, hiszen még Vitéz Mihály ellen is harcolt.

Marcu Al., az újabb román-olasz irodalmi kapcsolatok buzgó kutatója „Alecsandri Vazul és Italia” címén sok új adattal világítja meg Alecsandrinak az olasz szellemi élethez való viszonyát (65—meg Alecsandrinak az olasz szellemi élethez való viszonyát (65—111. l.). Tanulmányáról részletesen majd a további folytatások megjelenése után fogunk beszélni. Egyelőre érdekes lesz megemlítenünk az Alecsandri származása körül folyt polémiából (velencei, görög, zsidó eredetűnek tartották) azt a mozzanatot, hogy Iorga a költő csángó magyar eredetét tartotta valószínűnek (Istoria Lit. Rom. in sec. XIX., II. p. 50; Marcunál 50 l.)

Tagliavini egy goethei reminiscenciát mutat ki Eminescu II. szatirájában (Postilla Eminesciana, 112—114 l.).

Ugyancsak Tagliavinitól van a terjedelmes (115—151. l.) folyóiratszemle s egy ismertetés kivételével az Ismertetések rovata (152—164. l.) is. A 115. l.-on ellenmondás van C. Moisil román pénztörténeti tanulmányának az ismertetésénél („Igazi pénzverő csak a XVI. sz.-ban volt Hávasalföldön ... Öreg Mircea kora óta — aki pedig 1386—1418. közt uralkodott! — hanyatlani kezd a pénzverő”). A 119 l. szerint (O. Densușianu-nak az Archivio Glottologico vol. XX. sezione neolatina diretta da M. Bartoli Torino 1926. folyóirat 143—146 l. in „Lat. tutulus și forme înrudite” (Lat. t. és rokon alakok) felfévese szerint) a magyar „tutu” szó alighanem román eredetű kölcsönszó. Nem osztjuk Tagliavini nézetét (122. l.) Alamor alsófehérmegyei község etymonjára nézve (álni — aludni! — álamár = lusta! Így hangzás után inkább szláv vagy bulgár-török eredetre gondolnánk). A rutén nyelv „arkus” — iv szava is nyilvánvalóan a magyar „arkus”-ból s nem a román „arc”-ból származik (123 l.). A 128—135. l.-on ismertetett *Dacoromania IV.* (főleg a N. Drăganu alapos Haliciu-tanulmányára) mi is részletesen vissza fogunk térni. A 131—132. l.-on bejelentett háromnyelvű (köztük magyar is) „Lexicon Marsilianum” kiadása bizonyára a magyar nyelvészetnek is nyeresége lesz. A 142. l. „curátor” hangsúlyozású alakjában nyilvánvalóan magyar hatás alatt alakult így a hangsúly. A 143. l.-on téves a „plășile” szónak pianure-val való fordítása. (Helyesebb lett volna „distretto” vagy valami efféle.) A 148. l.-on a *Revue des Etudes Hongroises et Finno-Ougriennes IV., 1. 4.* számaát ismerteti Tagliavini nagy elismeréssel („magnifica rivista”). Főleg Szinyei J., Négyesy L., Lukinich L. és Eckhardt S. cikkeit emeli ki. Megemlíti Alföldi A.-nak Diculescu C. gepidakönyvét alaposan megbíráló cikkét is. A 154 l.-on Oraștie mellett zárójelben adja a szász nevet is (Broos). A magyart (Szászváros) nem, noha a másik kettő etymologiee éppen belőle származik. A magyar jogtörténetesek figyelmét is felhívjuk a következő műre: *Georges Fotino. Contribution à l'étude des origines de l'ancien droit coutumier roumain. — Un chapitre de l'histoire de la Propriété au Moyen-âge. — Préface de N. Iorga. — Paris 1925, pp. 460, in 8°.* Fotino a régi román jog elemeinek eredetére vonatkozó latin, szláv és bizánci elméletek mellé önállóan és lelkesen be akarja vezetni az illir-thrák theóriát. Tagliavini több helyen észrevételt tesz Fotino elméletére (153—159. l.).

A román tudományos életnek nagy nyeresége Tagliavini szép kiállítású, tartalmas folyóirata, amely a régészeti irányú *Ephe-meris Dacoromana* s az általános román történelmi vonatkozású

olasz levéltári anyagot publikáló *Diplomatorium Italicum* mellett immár a harmadik olasz nyelvű román tudományos folyóirat.

A 141. l-on ezt írja T.: „Gli archivi di Transilvania erano poco accessibili agli studiosi rumeni, durante il dominio ungherese.“ Hogy csak az ismertebb neveket említsük: G. Barițiu, a *Horia-féle forradalom 100 éves fordulója alkalmából az erdélyi és magyarországi levéltárakat átkutató N. Densușianu*, vagy N. Iorgának a nagyszebeni, brassói és beszercei levéltárakban végzett kutatásai, sth. mind csak azt bizonyítják, hogy „a magyar uralom alatt“ is hozzáférhettek — még pedig nemcsak „kevésbé“ — a román kutatók az erdélyi levéltárakhoz. Még aztán a beszercei levéltárban N. Iorga számára másolatokat készítő *Martian* is román kutató ám. (Igy T., mivel épen ezt az esetet idézi, saját állításával kerül ellenmondásba).

Dr. Bitay Árpád.